

Vývinová psychológia mladšieho školského veku

Mgr. Zlatica Jursová Zacharová, PhD.
zacharova@fedu.uniba.sk

Prednáška:

- Vymedzenie vekového obdobia
- Vstup dieťaťa do školy
- Vývinový stav dieťaťa pri vstupe dieťaťa do školy
- Školské nároky
- Mladší školský vek
- Vývin základných schopností a zručností
- Kognitívny vývin
- Morálny vývin
- Emočný vývin a socializácia
- Problémové správanie

Vymedzenie vekového obdobia

- 6-7 až 10-11 rokov (predpuberta)
- Triezvy realista (P. Říčan)
- Hra sa mení na školskú prácu a povinnosti
- V psychoanalýze „latencia“ (S. Freud)
- Plynulé zdokonaľovanie zručností
- Kvantitatívny rast
- Prostriedkom k dosiahnutiu cieľa je školská práca
- 11 rokov – koniec psychologickej a biologickej harmónie a začiatok zmien

Vstup dieťaťa do školy - zmena

- Pre väčšinu detí je to záťaž, ktorá sa postupne zvyšuje
- Ak dieťa nechodilo do MŠ:
 1. musí sa zapojiť do veľkého kolektívu,
 2. podriaďiť sa cudzej autorite

Ak chodilo do MŠ:

1. Zvládnuť novú organizáciu dňa
2. Iný spôsob práce učiteľa
3. 45 minút sa sústrediť, sedieť a pracovať
4. Hodina kladie vysoké nároky na aktívnu pozornosť, schopnosť inhibície spontánnej pohyblivosti a hry

Vstup do školy - možné problémy

- Dieťa si neuvedomuje prečo sa má učiť
- Deti prejavujú často známky nesprispôsobenia sa
- Horšie sa podriaďujú kolektívu, nevydržia sa sústrediť, ticho sedieť, musia sa stále hrať, otáčajú sa a hovoria do výkladu učiteľky
- Neskôr nezvládanie preberanej látky, nestíhajú tempo výučby – začínajú zaostávať
- Neúspechy znižujú sebavedomie a v prípade kumulácie neúspechu bránia v napredovaní a je nutné riešiť prerušenie dochádzky , alebo preradenie do špeciálnej školy, či vyrovnávacej triedy

Problémy adaptácie

- Dieťa odmieta vstávať
- Nechce ísť do školy
- Zo školy chodí unavené
- Nechce sa doma pripravovať do školy
- Príprava sa neúmerne predlžuje (optimálna pre prvákov 15-30 minút)
- Postoj k učeniu je negatívny
- Pozornosť rozptýlená
- Akútne problémy: ranné zvracanie, bolesti hlavy, brucha, pálenie očí...

Pretrvávajú problémy?

- Problémy trvajú počas prvých týždňov, no môžu sa stupňovať a trvať aj celý rok, či viac
- Horší prospech majú často aj deti vo vyšších ročníkoch, ktoré majú normálny intelekt a dobré podmienky – často to súvisí s nerpispôsobilosťou na začiatku školskej dochádzky
- Ak dieťa postúpi do druhej triedy a nezvládlo obsah vzdelávania prvej triedy, nebude schopné porozumieť a zvládnuť ani náročnejšiu látku. Opakovanie druhého ročníka je už neúčinné a znižuje sebvedomie dieťaťa

Bezproblémový vstup do školy

TOM CRUISE
MISSION: IMPOSSIBLE
ROGUE NATION
IN THEATRES AND **IMAX**® JULY 31

▶ WATCH TRAILER

GET TICKETS

Bezproblémový vstup do školy

1. Dieťa už má osvojené poznatky a návyky, ktoré sa v škole od neho očakávajú
 2. Má rozvinutú aktívnu pozornosť a primerane vyvinuté intelektové schopnosti
 3. Je dostatočne motivované k budúcemu sústavnému učeniu sa v škole (Komenský)
 4. Splnilo vývinové úlohy predškolského veku
 5. Nemá záujem o hru samotnú
 6. Vyrastá z rodiny a hľadá širší okruh sociálnych aktivít
- Dieťa v škole netrpí a ani ostatným nespôsobuje utrpenie!**

Školská zrelosť

- Je výsledkom úspešne dovŕšeného vývinu celého predchádzajúceho obdobia
- Primerané fyzické a psychické dispozície pre výkon v škole a tento je doprevádzaný pocitom šťastia dieťaťa
- Rôzne výchovné prostredie, MŠ je výhodou
- Pedagógovia hovoria o spôsobilosti/pripravenosti – dieťa musí byť aj emočne pripravené a motivované
- Školská zrelosť závisí od maturácie CNS a stimulujúcich faktorov prostredia (biologická, rozumová, citová a sociálna)

Predčasné zaškolenie/odklad

- Biologická zrelosť 5-8 rokov, u nás 6-7 rokov
- V jednej triede je 6 ročné a aj 7 ročné dieťa – pričom u 6 ročného je viditeľná menšia spôsobilosť
- Řičan vo výskume zistil, že deti, ktoré boli zaškolené pred 6 rokom mali oproti sedemročným väčšie problémy so sústredením sa (57,1%), v oblasti pracovnej zrelosti (57,1%), pri samostatnosti (64%), ale aj v prospechu z „trívia“ (21,4%). Nadpriemerný prospech malo len 3,6% z predčasne zaškolených detí. Rozdiely sa prejavovali aj v štvrtok ročníku.

Predčasné zaškolenie/odklad

- Deti v špeciálnych školách a deti, ktoré opakovali ročníky (po vylúčení zo súboru deti v pásme MR) – 60% prepádajúcich žiakov bolo predčasne zaškolených a 65% žiakov špeciálnych škôl. (Matejček, 1961)
- Zvýšenie veku zaškolenia neprináša očakávané výsledky
- Príliš neskoré zaškolenie – dieťa premešká najvhodnejší okamih pre začiatok školskej práce

Vývinový stav dieťaťa pri vstupe do školy – telesná zdatnosť

- **Telesná zrelosť** – na výsledky v škole má vplyv len významný nadpriemer/podpriemer, výška a hmotnosť neznamena nič.
- Priliš malé deti – vyššia unaviteľnosť, pocit menejcennosti
- **Filipínska miera** – Hetzlerová zistila, že 97,1% detí, ktoré dosiahli zrelej školskej podoby, sú vyspelejšie v psychol. Skúškach šk.zrelosti. - ale telesná zrelosť nie je dostatočný indikátor školskej zrelosti!
- Vek organizmu najlepšie vystihuje **kostný vek** (začiatok prerezávania druhých zubov)

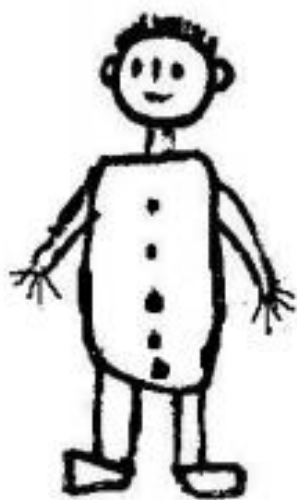
Depistáž

- Kresba postavy
- Napísanie mena
- Vizuálna diferenciácia
- Serialita vizuálna
- Intermodalita vizuálne-auditívna
- Intermodalita auditívne-vizuálna
- Vizuálna diferenciácia figúry a pozadia
- Vizuálna diferenciácia figúry a pozadia
- Vizuálna diferenciácia figúry a pozadia
- Vizuálna pamäť - obrazce

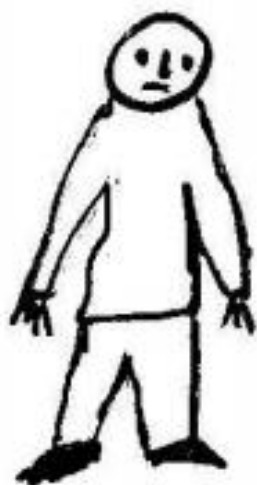
Jemná motorika - grafomotorika

- Sledovanie kresby dieťaťa.
- 1 = kresba má hlavu, trup, končatiny, krk, vlasy (alebo klobúk, ktorý zakrýva hlavu), uši, oči, nos, ústa. Má 5 prstov na rukách, ruky a nohy sú dvojdimenzionálne zobrazené (dvojité čiary).
- 2 = ako v 1, ale menej prepracovaná postava – môžu chýbať krk, vlasy, niekoľko prstov ruky, detaily tváre majú byť zachované – aspoň oči, nos, ústa.
- 3 = postava má hlavu, trup, končatiny. Ruky alebo nohy môžu byť nakreslené i jednodimenzionálne (jednou čiarou).
- 4 + = hlava a trup sú zachované; aspoň náznak trupu je zachovaný,
- niektoré z končatín (napríklad obe ruky alebo obe nohy) môžu byť vynechané.
- 4(-) = slabšia 4 = kresba hlavonožca; hlava a nohy, prípadne jeho prekonávanie
- 5 = čmáranie, resp. zlyhanie.

Príklady hodnotenia kresieb postavy v modifikovanej stupnici 1-2-3-4-5

1

2

3

4

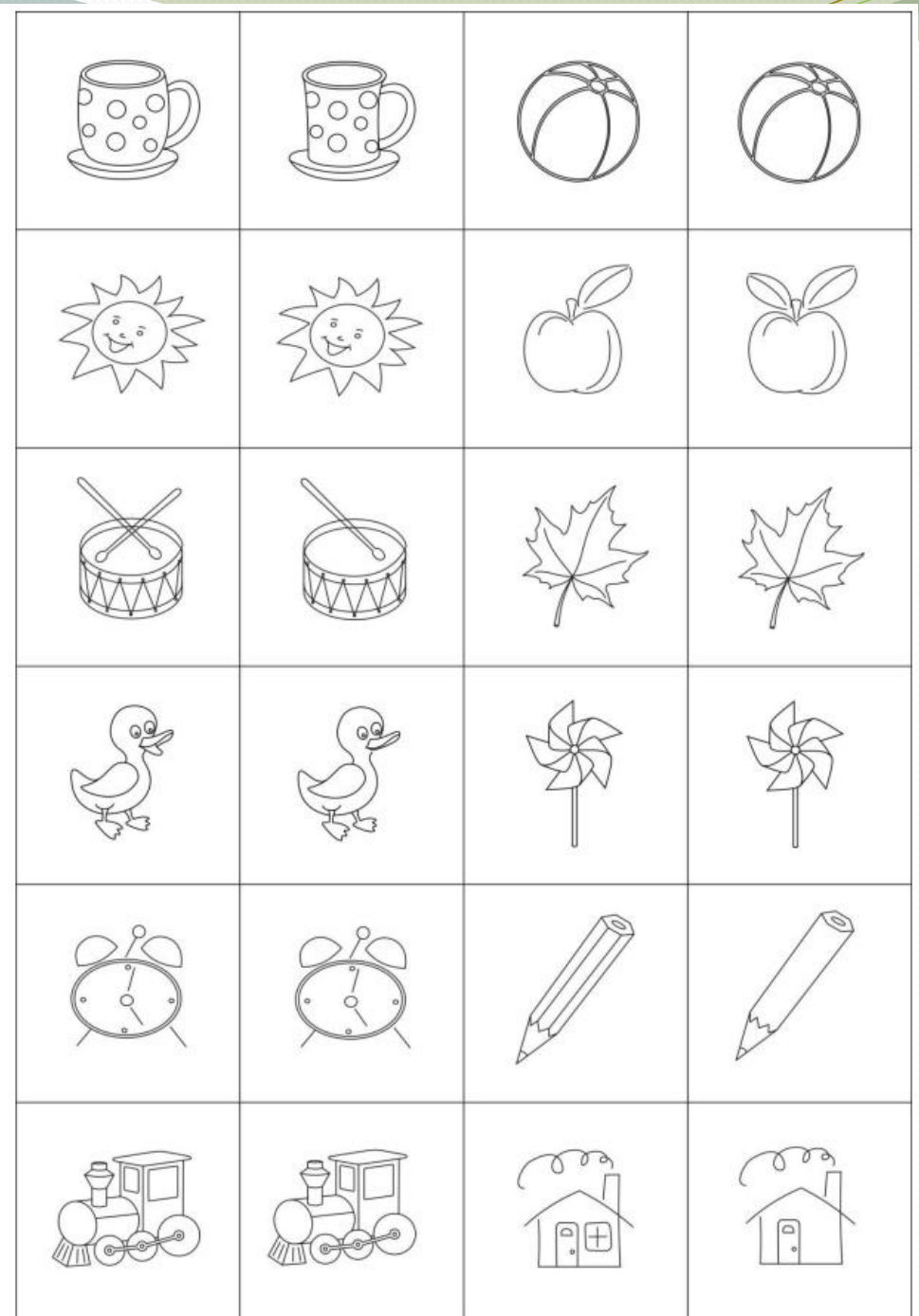

4

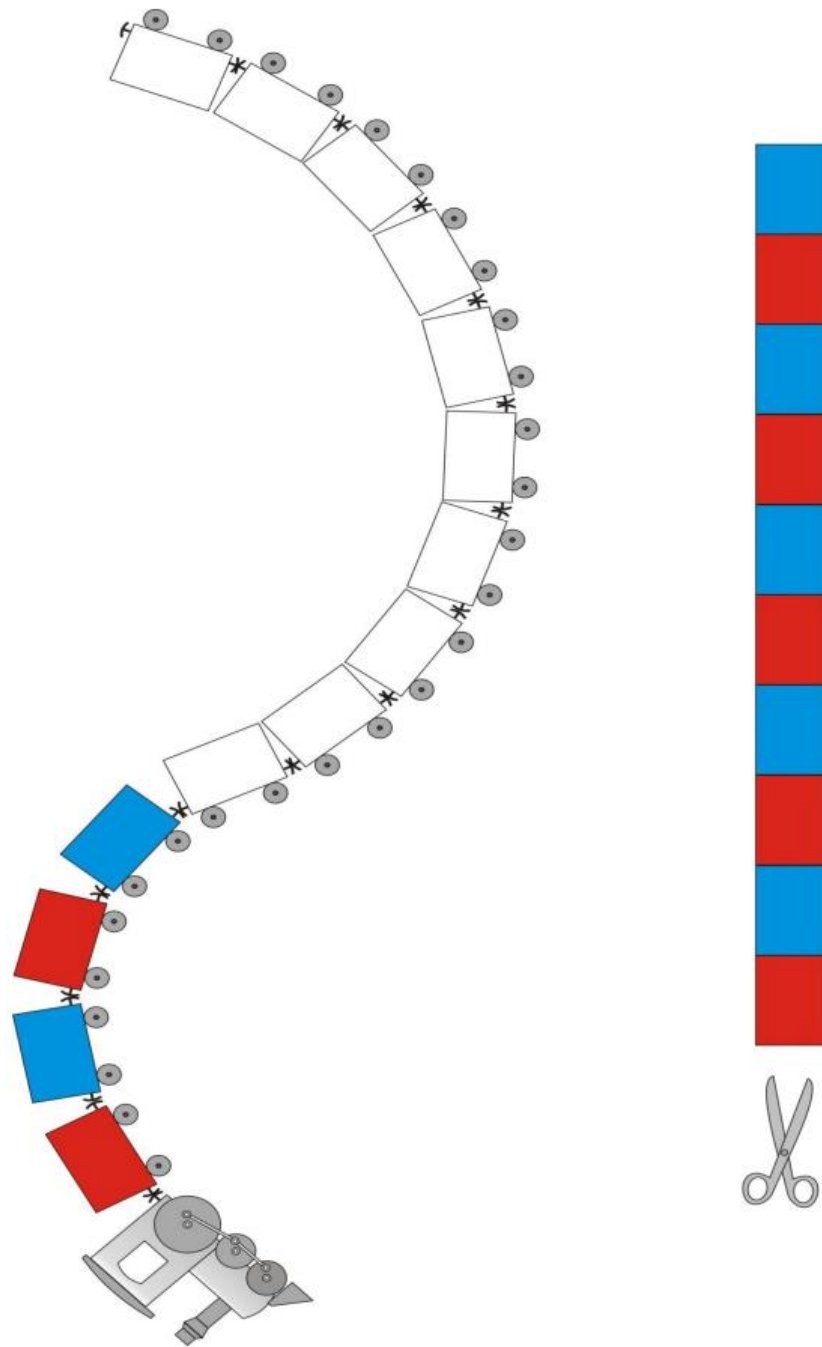

5

- Vizuálna diferenciácia

- Serialita – vnímanie časového sledu

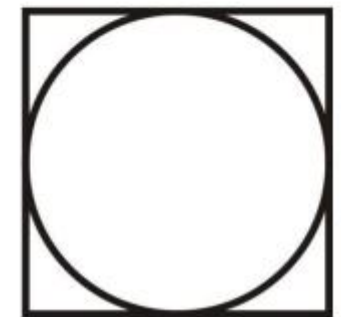
- Intermodalita vizuálno-auditívna

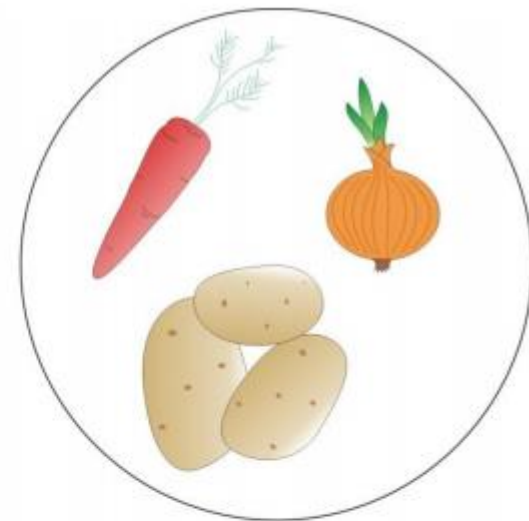
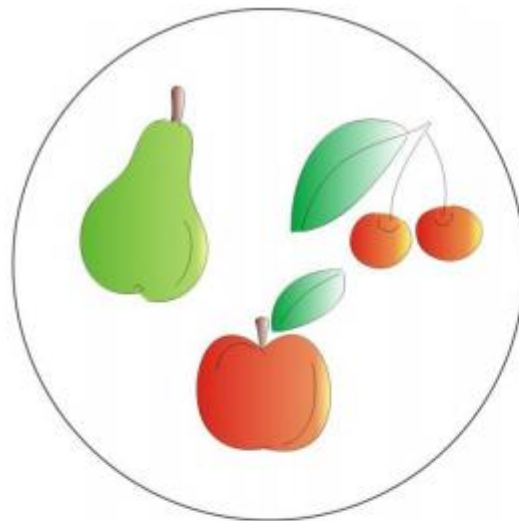
VIZUÁLNA DIFERENCIÁCIA FIGÚRY A POZADIA

- Nakreslite najlepšie ako viete:

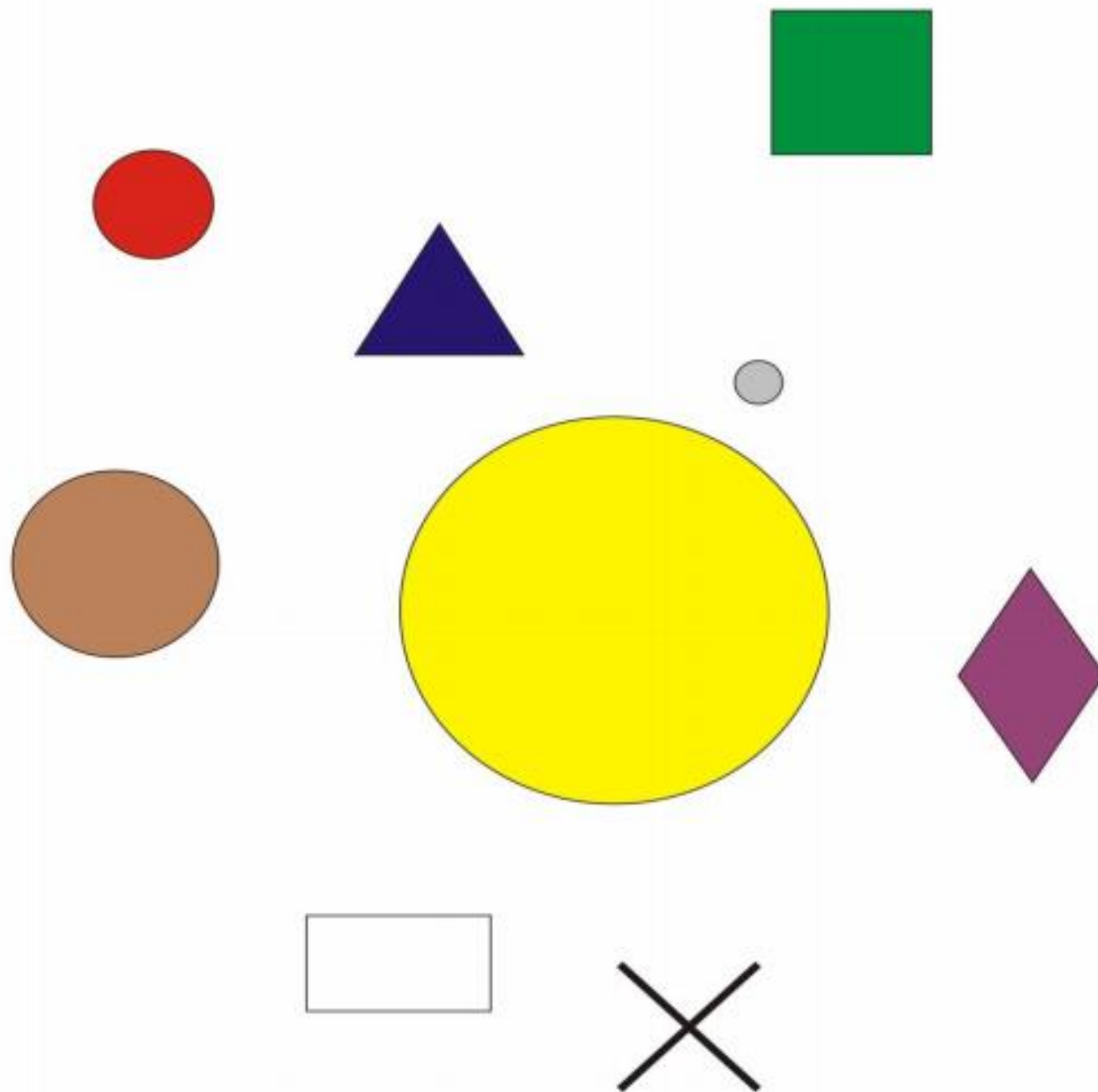

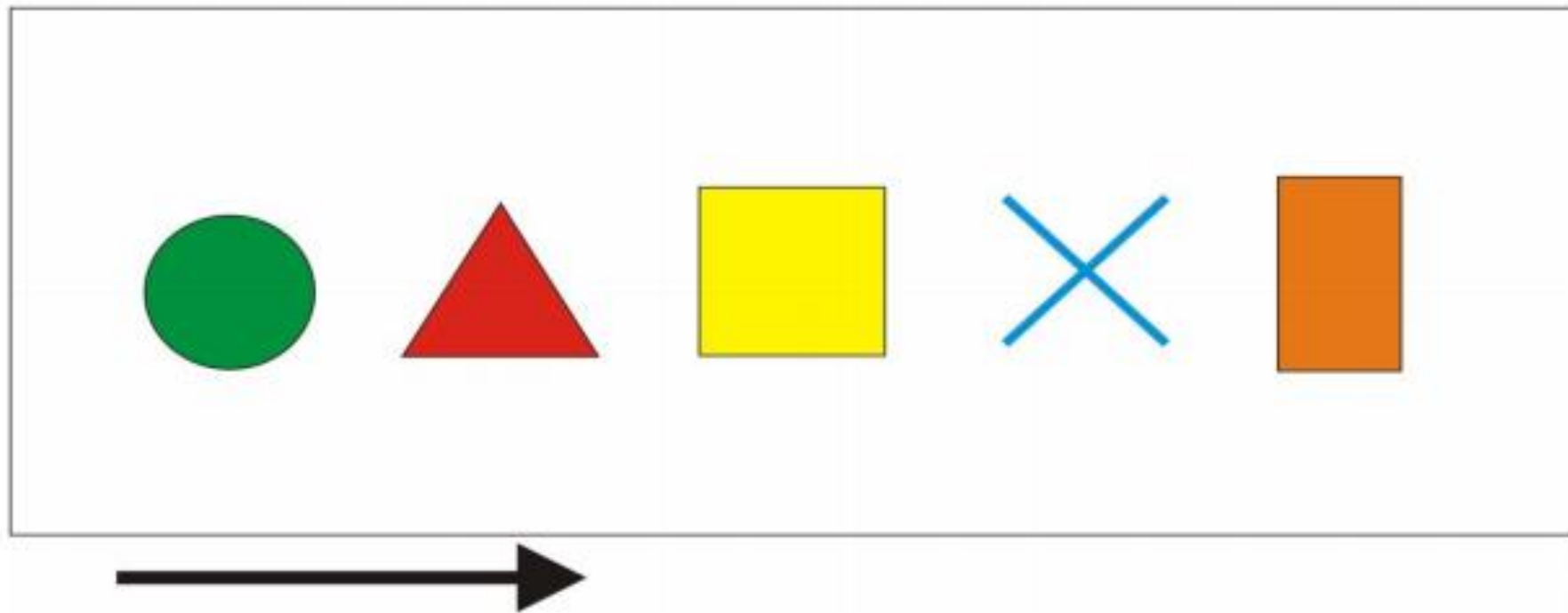
- Povedz mi
- Čo tu je?

• farby

- Poradie a geometrické tvary

Kognitívna zrelosť

- Realistické porozumenie svetu, začína logicky myslieť
- Je schopné analyticko-systetickej činnosti – vybrať časti predloženého celku a opäť ich zložiť (vidieť na diferencovanej detskej kresbe)
- Vyčleňuje detaily z celku
- Diferenciácia zvukovej a vizuálnej podoby slov

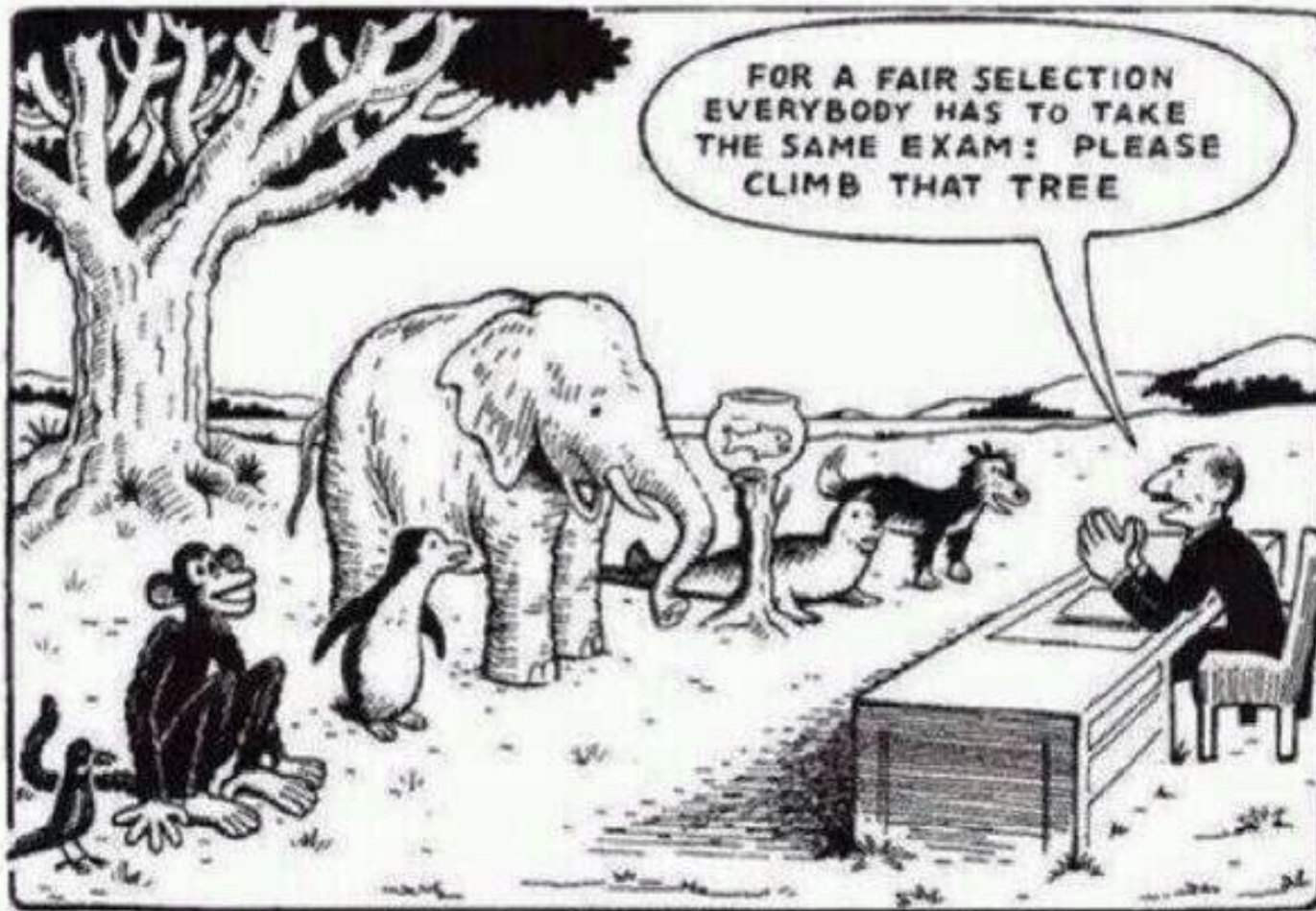

Emočná zrelosť

- Primeraná kontrola citov a impulzov
- Zweigel zistil, že predškolské dieťa nemôže splniť príkazy, ktoré nemajú citový význam, nenapĺňajú jeho prania, splnia aj náročné úlohy, ak je neutrálny provok nahradený emočne pozitívnym
- Dieťa je schopné pracovať v skupine a vie sa vzdať osobných potrieb v prospech spoločných cieľov – toto často chýba deťom predčasne zaškoleným alebo veľmi nadaným deťom. Súvisí to s úrovňou porozumenia vlastnej a aj cudzej psychiky.

Motivačná a sociálna zrelosť

- Schopnosť samostatne pracovať sa vytvára postupne
- Úlohy majú byť zo začiatku ľahké a postupne sa sťažovať
- Pochvalu za prácu dieťaťa netreba šetriť
- Menej závislosti na rodine
- Schopnosť empatie, zapojenie do prosociálnych aktivít
- Prijatie v skupine detí a sociálny status koreluje so sociálnou zručnosťou a stupňom rozvoja sociálneho porozumenia

Our Education System

"Everybody is a genius. But if you judge a fish by its ability to climb a tree, it will live its whole life believing that it is stupid."

Školské nároky – „zrelosť školy“

- Pri správnej metóde je možné dieťa učiť aj činnosti, ktoré sa bežne učia neskôr (cudzí jazyk, čítanie, hra na hudobný nástroj).
- Spôsob výčby musí byť prispôsobený zrelosti detí
- Ak je výučba prispôsobená každému dieťaťu individuálne stráca otázka zrelosti dieťaťa význam
- Individuálny prístup je v alternatívnych školách
- Humanizácia školstva
- Viaceré modality vyučovania (nie len slovno-logické, ale aj vizuálne, hmatové...)

Vnútoraná motivácia

- Do ZŠ sa deti tešia a majú veľkú motiváciu sa niečo nové naučiť, pýtajú sa, skúmajú nové
- Vo vyšších ročníkoch dominuje u väčšiny žiakov nezáujem o vzdelanie, zvedavosť je len u niektorých výnimočných detí, prípadne sa prejavuje v mimoškolskej činnosti
- **Vnútoraná (intrinsická) motivácia** obsahuje zvedavosť, prijatie problému ako výzvy, snahu o zvýšenie kompetencie, získanie prevahy a kontroly nad prostredím

Ako „zabiť“ vnútornú motiváciu

- **Poskytovanie vonkajšej (extrinsickej) motivácie** (napr. školské známky) utlmuje vnútornú motiváciu
- Predškolské deti dostali možnosť zónamiť sa s novou výtvarnou technikou. Tie, ktoré dostali za to diplom nemali neskôr o techniku záujem, kým deti, ktorým nesľúbili žiadny diplom, alebo ho dostali ako prekvapenie mali o činnosť aj neskôr veľký záujem
- **Používanie vonkajšej odmeny/trestu**, vysoká kontrola, oceňovanie tichých a poslušných detí, neosobná a súťaživá atmosféra ale aj vytrhnutie poznatkov z kontextu prispieva k znižovaniu záujmu o učenie ☹

Telesný vývin školáka

- Priemerný chlapec – nast zo 117 na 145 cmv 11 rokoch, dievčatá sú asi o 1 cm vyššie
- Váha chlapcov z 22 na 37 kg, dievčatá sú cca o 0,5 kg ťažšie (majú o niečo širšiu panvu a trochu viac podkožného tuku)
- Strata mliečneho chrupu , zmena postavenia čeluste, zmena brady, úst
- Čelo stráca detskú klenutosť
- Rysy tváre vystupujú a približujú sa dospelej podobe
- Okolo 10 roka sa výrazne spomaľuje rast mozgu – je plne vyvinutý, no do 21 rokov sa ešte zdokonaľuje

Výkonnosť detského organizmu

- Ešte nevie hospodáriť so silami, ľahko sa vyčerpá, no neobyčajne rýchlo vie nabráť novú silu
- Obratné pohyby – skáču cez švihadlo, bicyklujú, lepšie hádzu loptou
- Rozvoj obratnosti si uvedomujú a spôsobuje im to radosť
- Telesná sila rozhoduje u chlapcov o ich postavení v kolektíve
- Jemná motorika je ešte nepresná, dotvára sa koordinácia medzi zrakom a pohybmi prstov

- Pohybové výkony ovplyvňujú emočnú stabilitu dieťaťa
- Ak je dieťa rodičom obmedzované v pohybe, alebo je príliš slabé, klesá záujem o pohyb
- Dieťa porovnáva svoj výkon s inými deťmi, či dospelými
- Zlepšovanie zmyslového vnímania
- Je dobrým kritickým pozorovateľom, skúma detaily
- Vnímanie sa stáva cieľavedomým aktom = pozorovaním

Vnímanie času

- Školák rozumie pojmom : čoskoro, neskôr, zajtra, o týždeň...
- Je si vedomý možného budúceho konca svojho života
- Začína rozumieť nezvratnosti a univerzálnosti smrti
- Medzi 8-10 rokom sa deti stávajú uzkostnými a ustrašenými – boja sa o členov rodiny
- Pojmy konečno a nekonečno ešte nevedia pochopiť

Vnútorne rozdiely mladšieho školského veku

- Podľa Z. Matějčka

6-8 ročné deti – prechodné obdobie, deti sú ešte hravé, sústredenie je krátke (cca 10 min.), majú radi rozprávky, sú dosť sugestibilné, prevládajú spoločné hry chlapcov a dievčat, potrebujú pomoc rodičov/učiteľov

9-11/12 rokov – stabilnejšie obdobie, sú adaptované na školu, hrdinská fantázia no záujem je o realitu, pozornejšie si všímajú vzťahy medzi ľuďmi, dodržiavanie normy detskej skupiny, špecifické správanie voči malým deťom, utváranie rodičovských postojov, vytváranie mužskej a ženskej identifikácie – začiatok izosexuálnej skupinovej fázy

Predstavivosť

- Vybavenie vnemov dosahuje vrchol - eidetická predstava
- Nepotvrdilo sa, že by takéto predstavy mali všetci školáci – len malé percento školákov si vybavuje predstavu do detailov a väčšina popiera, že by niečo videla
- Pevnosť predstáv závisí na množstve vizuálnej stimulácie v zmysle obrátenej krivky U. Optimum vizuálnej stimulácie bolo u dnešných detí, ktoré majú častý TV kontakt prekročené ☹

Reč

- Základný predpoklad úspešného školského učenia
- Rozrastá sa slovná zásoba, dĺžka a zložitosť viet
- Na vyššiu úroveň postupuje aj používanie gramatických pravidiel
- Sedemročné dieťa pozná 18 633 slov
- 11 ročné 26 468 slov
- 15 ročné – 30 263 slov (Divoký, in Príhoda, 1963)
- Už na konci prvej triedy je badateľný rozdiel vo výslovnosti

Pamäť

- Opiera sa o systém slovných výpovedí
- Krátkodobá a dlhodobá pamäť sú stabilnejšie
- Dieťa vie lepšie reprodukovať naučenú látku
- Dochádza o odlišnému spôsobu odovodania informácií do pamäti (detská amnézia)
- Okolo 6-7 rokov dieťa začína používať opakovanie
- Neskôr dochádza k logickej organizácii materiálu, používaniu mnemotechnických pomôcok...
- Dieťa si osvojuje stratégie učenia

Kognitívny vývin

- Až okolo 7 rokov je dieťa schopné logických operácií a úsudku zodpovedajúcemu zákonom logiky (Piaget)
- No logické uvažovanie sa týka len konkrétnych vecí, ktoré si vie názorne predstaviť
- Vyvodzovanie formálnych súdov a úsudkov dokáže až okolo 11 roku
- Všetky šelmy žerú mäso. Vlk je šelma. Čo vieš uhádnuť o vlkovi? 8-9 ročné deti túto úlohu už zvládnu. Dosahujú značnú abstrakciu a generalizáciu

Piaget a kognitívny vývin

- <https://www.youtube.com/watch?v=TRF27F2bn-A>

Štádium konkrétnych operácií (Piaget)

- Dieťa spája v myslení viac prvkov do jedného (pri preliatí vody z jedného do druhého pohára ostáva stále rovnaké množstvo vody)
- Nové myslenie je schopné rôznych transformácií súčasne. Chápe identitu (nič sme nepridali/neubrali), reverzibilitu (môžeme vodu preliať späť), vzájomné spojenie rôznych myšleinkových procesov do jedného
- V prípade koráلكov (diskontinutitné množstvo) je princíp zachovania množstva preukázaný aj skôr, no nie v prípade kontinuálneho materiálu (voda/plastelína)

Piaget...

- Dieťa je schopné inklúziu prvkov do triedy. (8 žltých cukríkov a 4 hnedé cukríky. Je viac žltých cukríkov alebo cukríkov? Školák už vie povedať, že ide o viac cukríkov – teda rozmýšľa v triede. Dieťa je úspešné v radení podľa veľkosti, váhy, dĺžky...)
- Lepšie rozumie príčinným vzťahom, nestačia mu jednoduché súdy
- Riešenie Piagetových úloh môže byť vnrodným učením podporované a kog. Vývin urýchlenný. Ak sa podmienky upravlia tak, aby nebolo potrebné slov, už mladšie deti zvládajú dané úlohy

L.S.Vygotskij

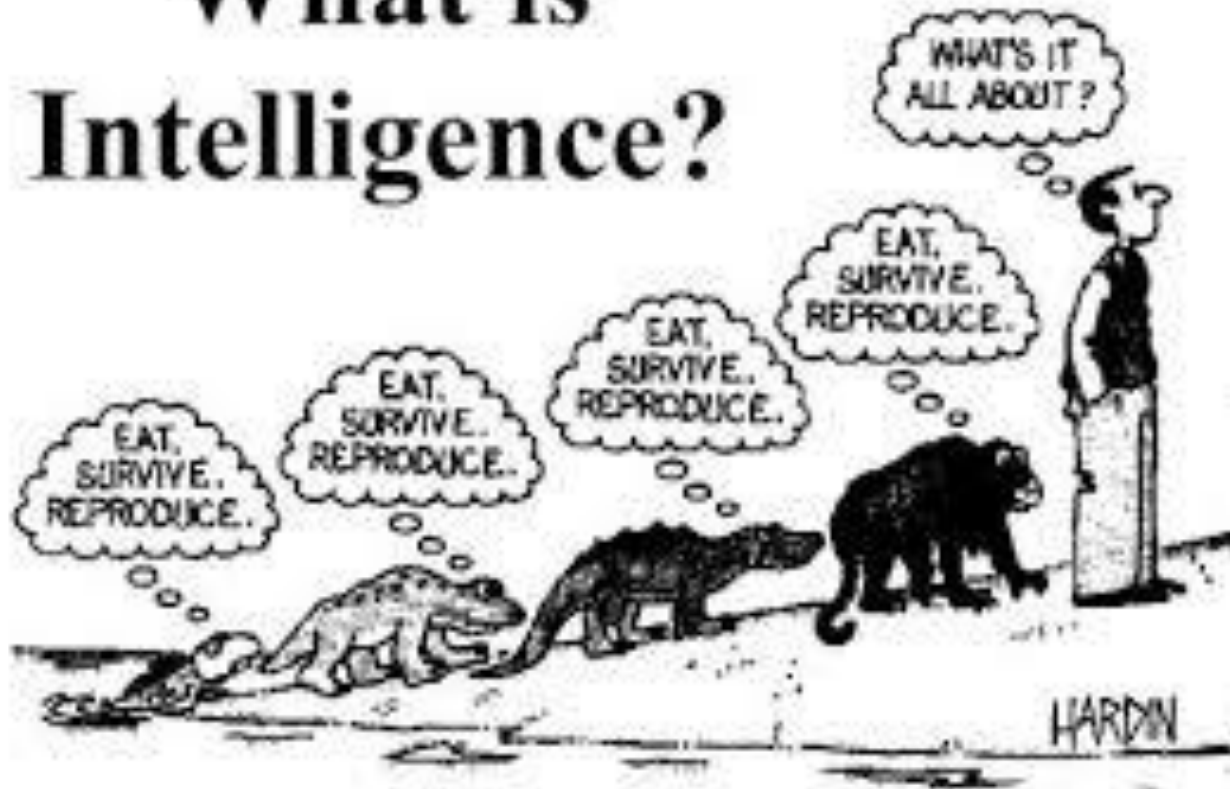
Jerome Bruner a kognitívny vývin

- Vychádzal z predpokladu, že deti v každom veku používajú iný spôsob myslenia, reprezentácie poznatkov.
- Tieto spôsoby sa zdokonaľujú, no ostávajú aktívne aj v dospelosti (narozdiel od Piagetových štádií, ktoré sú prekonané)
 - **Spôsoby myslenia:**
- **Enaktívne myslenie** (0 – 1 rok) – interakcia so svetom prostredníctvom fyzickej činnosti.
- **Ikonické myslenie** ((1 – 6 rokov) – reprezentácia skutočnosti na základe zvukovej alebo vizuálnej podobnosti.
- **Symbolické myslenie** (od 7 rokov) – symbolické narábanie s informáciami umožňuje ich triedenie a porozumenie vzťahov na abstraktnej úrovni.

What is Intelligence?

Inteligencia

- Schopnosť prispôsobovať sa novým situáciám, na základe porozumenia vzťahov
- Vývin inteligencie je ukončený v cca 17 roku
- Vo školskom veku IQ nemusí byť konštanté – pri niektorých deťoch je, u iných dochádza k poklesu a u ďalších k rastu. Deti, ktorých IQ rastie boli oproti deťom u ktorých bol nameraný pokles medzi 3 a 12 rokom samostatnejšie, vykazovali vyššiu motiváciu zvládať obtiažne situácie a prekračovať prekážky a boli skôr ochotní vyvinúť úsilie pri kladených požiadavkách a nevzdávali sa tak rýchlo.

Stačí nám poznať IQ dieťaťa?

- Do špeciálnych škôl sa zaraďujú deti často vzhľadom na nedostatočné výsledky v inteligenčných testoch na hranici strednej mentálnej retardácie.
- Zdravotné problémy (porucha štítnej žľazy), sociálne nedostatočné podmienky a ťažká zanedbanosť môže spôsobiť, že dieťa dosahuje v IQ testoch oveľa nižšie výsledky
- Liečba, prípadne zmena starostlivosti môže v týchto prípadoch zvýšiť IQ aj o 40 bodov, pričom dieťa z dobrých podmienok málokedy zvýši IQ o 15 bodov

Divergentné vs. konvergentné myslenie

- Guilford rozdelil myslenie na konvergentné a divergentné:
- $5 + 5 =$
- $? + ? = 10$
- Deti prichádzajú do školy s divergentným/tvorivým myslením
- Škola podporuje a vyžaduje konvergentné myslenie (aj IQ testy)
- Pružnosť a originalita (divergenté myslenie) sú často predpokladom úspešných výkonov v dospelosti

Emočný vývin a socializácia

- Spôsoby **sociálnej reaktivity** – spolupráca, pomoc slabším, súťaživosť, súperenie
- Vlastnosti ako vodca skupiny, alebo ten, ktorým sa nechá viesť sa v školskom veku zvyrazňujú – učiteľ by si mal všímať skupinovú dynamiku a korigovať vzťahy
- Diferencuje sa jeho schopnosť sociálneho porozumenia, narastá schopnosť voľného sebariadenia
- Začína si klásť vzdialenejšie ciele, ktoré vyžadujú aj dlhodobé úsilie

Emočné porozumenie

- Dieťa vie, že pocity a túžby je možné pred okolím skývať
- Rozumie ambivalencii zážitkov (10 rokov)
- No k existencii nevedomých aspektov a k poznaniu o nemožnosti úplného poznania seba samého dospeje až v puberálnom veku
- Zmena prostredia – stresové situácie (hospitalizácia...) môžu spôsobiť **emočný regres** – 10 ročné deti nepripúšťajú súčasné prežívanie viacerých pocitov, nevedia skrývať emócie, moduláciu výrazu

Utváranie kamarátstva a solidarity

- V 7 rokoch – deti sa správajú ako stádo – idú za vodcom (učiteľom) a ako ho nemajú, rozpadá sa skupina, lebo neorganizovaná
- Bližšie vzťahy sa formujú medzi deťmi sediacimi vedľa seba, pred a za sebou, aleo tými, ktoré chodia spoločne do/zo školy. Občas niekto fyzicky silnejší získa vplyv a na krátku chvíľku vedie skupinu
- Kolektív sa postupne štruktúruje, v 3-ročníku už je pozorovateľná kamarátska solidarita, autorita učiteľa ustupuje, v kolektívne sú v oblúbe nielen silní, ale aj tí, ktorí sa správajú kamarátsky a sú ochotní pomôcť
- V cca 10-tom roku prestáva dieťa žalovať – dochádza k falošnej solidarite, mlčanie pri vypočúvaní je otázka cti

Sebaovládanie

- Je to výsledok
- **Emočnej reaktivity** – miera dráždivosti, impulzivity, sklonu k inhibícii reakcií pod vplyvom úzkosti – toto je ovplyvňované celkovým dozrievaním organizmu
- **Voľného ovládanie emóčných reakcií** – dieťa vie potlačiť emóciu a jednať zámerne a plánovite
- Sebaovládanie prispieva k nárastu odolnosti voči záťaži a k väčšej adaptabilite.
- Emočná sebaregulácia je významná súčasť socialnej obratnosti dieťaťa a ovplyvňuje jeho prijatie do skupiny. Draždivé a impulzívne deti bývajú skupinou častejšie odmietané.

Sociálna kontrola a hodnotová orientácia

- Pred vstupom do školy je internalizované svedomie, poznanie hodnôt a očakávaní – no veľmi labilne
- Vnútorne kontroly sú ešte nestále
- Sociálne normy morálneho správania sa začínajú stabilizovať s príchodom logického myslenia
- Abstraktné hodnoty (spravodlivosť) sú prístupné až vo vyššom vývinovom období

Vývin morálneho vedomia a správania - Piaget

- Porozumenie mravných noriem a správanie sa podľa nich
- Piaget rozdeľuje morálny vývin na heteronómny a autonómny:
- **Heteronómna morálka**(cca 5 –9 rokov) –poslušnosť, dodržiavanie pravidiel, ktoré určujú ostatní (dospelí, autorita)
- **Autonómna morálka** (cca od 9 rokov) –dodržiavanie vlastných pravidiel (morálny relativizmus –pravidlá sú výsledkom spoločenského konsenzu)
- morálka dieťaťa medzi 7 –9 r. môže byť kombináciou oboch spôsobov usudzovania.

Morálny vývin - Kohlberg

- **Kohlberg** navrhol 6 univerzálnych štádií morálneho usudzovania, ktoré podľa neho majú fixné poradie, pričom nie každý dospelý jedinec dosiahne najvyššieho stupňa morálneho usudzovania:
- **Morálna dilema**

Morálna dilema

- V jednej ďalekej zemi umierala žena, ktorá ochorela zvláštnym druhom rakoviny. Existoval liek, o ktorom si lekár myslel, že by mohol ženu zachrániť. Išlo o zvláštnu formu radia, ktoré v tom meste objavil istý lekárnik. Výroba bola drahá, ale lekárnik požadoval 10x viac ako stála samotná výroba. Za rádium zaplatil 200 no za malú dózu lieku chcel 2000.
- Heinz, manžel chorej ženy, vyhľadal všetkých známych, aby si požičal peniaze a usiloval sa o podporu zo stany štátu. Zhromaždil ale len 1000 dolárov. Hovorila lekárnikovi, že jeho žena umiera a prosil, aby mu dal liek lacnejšie, alebo aby mu mohol zostatok zaplatiť neskôr. Lekárnik ale povedal: „ja som liek objavil a chcem na ňom zarobiť“. Heinz vyčerpal všetky legálne prostriedky a zvažuje, či by nemal liek ukradnúť. (podľa Kohlberg, in. Heidbrink, 1997)

Predkonvenčná morálka

- I. Heteronómna morálka
- Pravidlá sú prijímané, aby sme sa vyhli trestu.

- II. Naivný inštrumentálny hedonizmus
- Dieťa koná konformne s určitými pravidlami, pretože predpokladá, že sa vyhne ťažkostiam.

Konvenčná morálka

- III. Morálka „poslušného, dobrého dieťaťa“
- Plnenie sociálnych očakávaní – dieťa koná tak, ako sa od „dobrého“ dieťaťa očakáva.

- IV. Morálka svedomia a autority
- Dieťa koná podľa sociálnych noriem, aby sa vyhlo kritike autority a súčasne pocitom viny.

Postkonvenčná morálka

- V. Morálka ako spoločenská zmluva
 - „Správne“ je to, na čom sa spoločnosť demokraticky dohodla, práva jednotlivca aj skupiny treba rešpektovať v zmysle všeobecného dobra.
- VI. Morálka ako univerzálny etický princíp
 - Jediniec sa správa v súlade s normami, aby sám seba nemusel odsúdiť.

Kritika Kohlbergových štádií

- Gilandová – ženy inak vnímajú morálku **základným morálnym princípom žien starostlivosť:**
 - Štádium – starostlivosť o prežitie
 - Štádium – starostlivosť o druhých
 - Štádium – starostlivosť v zmysle integrity (seba a druhých)
- **Eisenberg** skúmal morálny vývin v kontexte prosociálneho správania. Predkladal deťom (podobne ako Kohlberg) dilemy, v ktorých sa očakávalo poskytnutie pomoci druhej osobe, pričom sledoval, nakoľko deti dokážu reflektovať perspektívu iných, vývin ich empatie a prosociálneho správania.

Eisenbergove morálne štádiá

- **Hedonizmus**

- Vlastný prospech (Predškolský vek, nástup do školy)

- **Zameranie na potreby druhých**

- Uspokojenie potreby druhého (bez prežívania viny alebo súcitu) (predškolský, mladší školský vek)

- **Akceptácia okolím**

- Konať tak, ako okolie (autorita) očakáva. (mladší školský vek)

- **Empatia**

- Vnútorne motívy súcitu a viny založené na „vcítení“ sa do situácie druhého. (Starší školský vek)

- **Zvnútornenie**

- Silne zvnútornené hodnoty, normy a princípy – cieľom pomoci je „self-respect“. (Ojedinele koncom staršieho školského veku)

Ako sa utvárajú morálne štádiá?

- Heteronómna morálka (predkonvenčná) je spôsobená výchovnými technikami, ktoré dávajú dôraz na **mocenskú prevadu** (odmeny/tresty)
- vnútorná no konvenčne rigidna morálka sa opiera o výchovné prostriedky **odopretia lásky** pri neposlušnosti
- Postkonvenčný mravný vývin je utváraný pri diferencovaných výchovných prostriedkoch – ktoré odpovedajú danej situácii – aj mocenských, aj odňatie lásky, no **vždy s vysvetlením, odôvodnením na následky** (Hoffman, 1970)
- Langmeir nesúhlasí - dôležitý je každodenný spôsob interakcie medzi členmi rodiny

Utváranie morálky - interakcie

- **Skutočná vzájomnosť** – dieťa si vyvíja samé svoju autonómnu morálku
- **Nedostatok vzájomnosti vo vzťahu** (žijú vedľa seba, každý ako chce) a **pseudo-vzájomnosť** (spravajú sa ako by si rozumeli) – vývin morálky sa zastaví na nižšom stupni
- **Výchovné postupy**: vcítenie sa do potrieb iných, porozumenie životným hodnotám
- **Nepriama podpora**: v prostredí sa vytvára celková atmosféra porozumenia a spravodlivosti

Osvojovanie sociálnych rolí

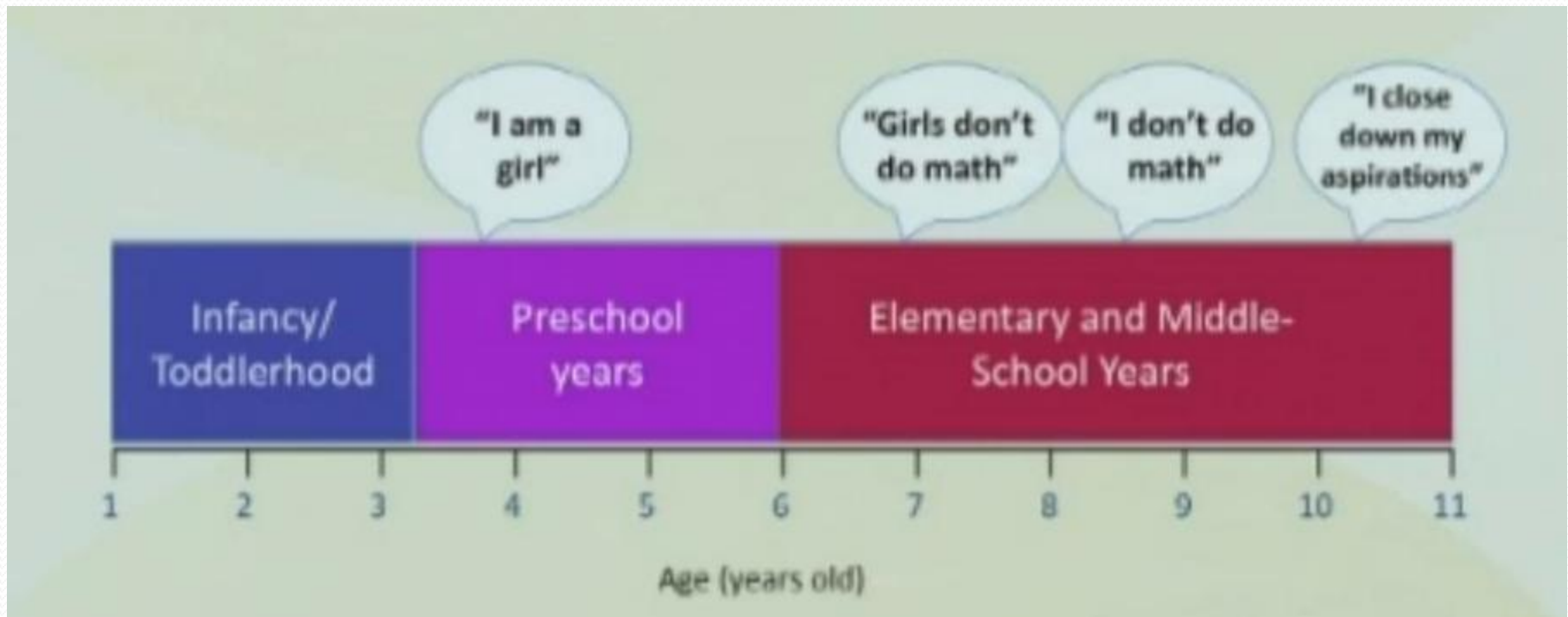
- Rozvoj sociálne očakávaného správania,
- Zvnútorňovanie novej role žiaka, spoznávanie komplementárnej úlohy učiteľa...
- **Upevnenie sexuálne role.** U muža sa toleruje väčšie sebaapresadenie, sila, odvaha, lepšie ovládanie citových prejavov. Ženy sú považované za viac závislé, navonok prejavujúce svoje city, úzkostnejšie, prispôsobivejšie. Tradičný stereotyp sa upevňuje v školách
- Medzi 8-10 rokom vrcholí socializácia k preberaniu „ženských a mužských schopností“
- Vo voľbe povolania – dievčatá vyberajú opatrovateľské povolania, chapci hľadajú mužské atribúty – policajt, hasič, hokejista...

Gender/identita – strašiaci doby?

- Gender Identity

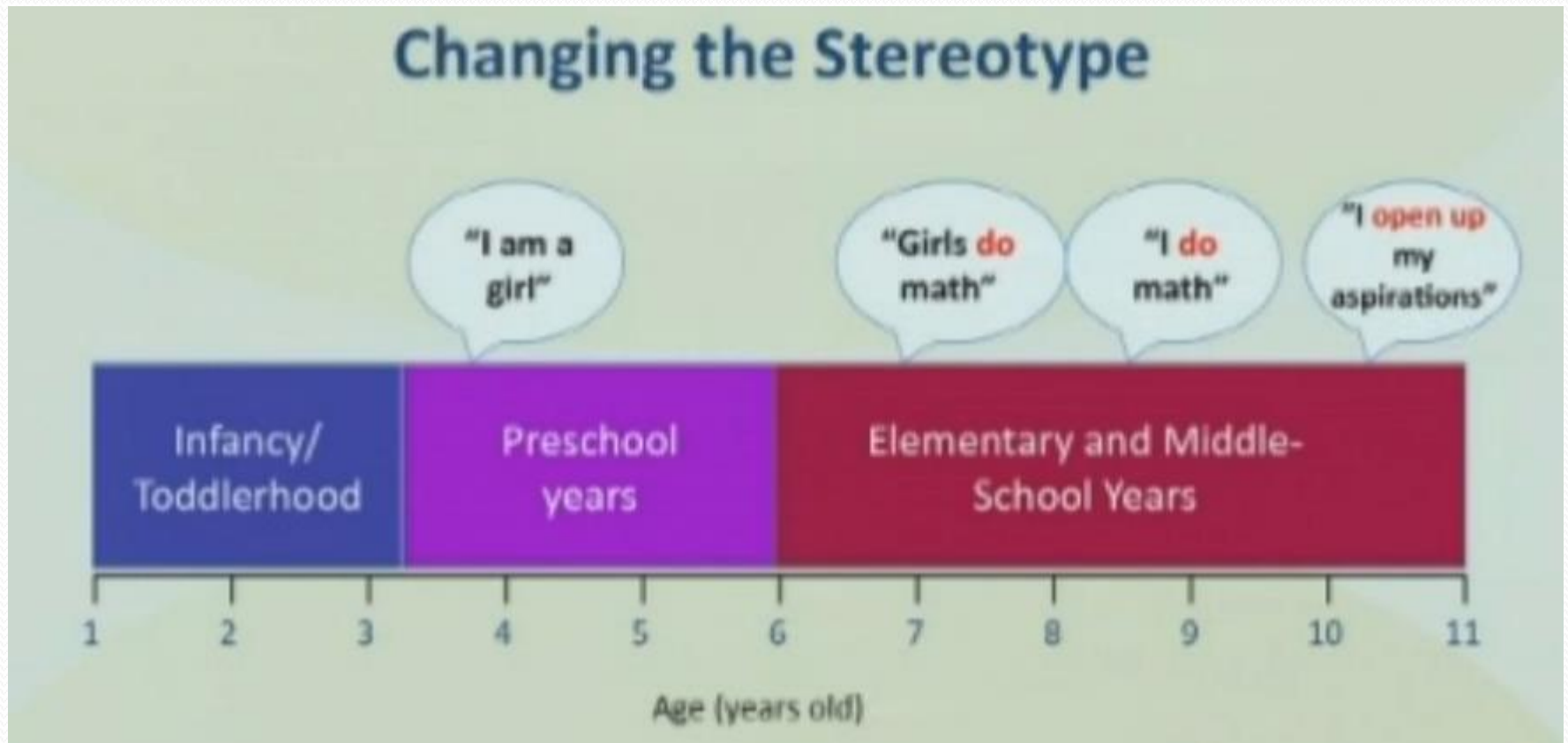

Stereotypy a ich vplyv na deti

- Cvenzek, Mattzoff, Greenwald, 2011

Zmena stareotypu

Self-Esteem during Childhood

- Media, Self-Concept, and self-esteem

*No one is born with
hatred or intolerance*

Spoznávanie sexuality

- Prenášanie informácií medzi sebou
- Masturbačné manipulácie
- Vzájomné heterosexuálne hry – ukazovanie a prezeranie pohl.orgánov
- Problémové správanie je často dôsledkom nevhodných zásahov dospelých, trestaním a zasahovaním, narušovaním sebavnímania

Sebavnímanie a sebahodnotenie

- Na začiatku školskej dochádzky chýba skutočné introspektívne zameranie, toto je v 10-tich už vyvinuté
- Pri popise seba samého sa zameriava na svoje psychické vlastnosti a nie na vzhľad
- Uvedomuje si svoju stabilitu v čase
- Úroveň sebahodnotenia je stabilná po 8 roku, no v 11-12tich sa opäť začínana prehodnocovať
- Posudzovanie svojej školskej úspešnosti, porovnávanie sa s inými
- Pre duševné zdravie je významné kladné sebahodnotenie

Vplyv rodičov na sebahodnotenie

- 1. dávajú najavo ako si ho vážia/podceňujú – **zrkadlová teória**
- 2. rodičia sú vzorom správania, ak majú rodičia vysoké sebahodnotenie, potom si podľa neho modelujú svoje hodnotenie aj deti – **teoria modelu**
- **Atribučný štýl** – ako vnímame príčiny neúspechov. Ak je pozitívny výsledok vnímaný ako šťastie – sebahodnotenie je nízke, rovnako ak je neúspech vnímaný ako dôsledok vnútorných nemenných faktov
- **Realistický atribučný cieľ** - úspech pripisuje vlastným schopnostiam, neúspech možnosť naučiť sa niečo

Identita

- Jej základom je sebasocializácia – kto som? Aký budem? Akú mám hodnotu?
- Identita ovplyvňuje aj správanie ostatných voči dieťaťu, čím modifikuje postoje pôsobiace na socializáciu z vonka
- K rozvoju sexuálnej identity dieťa dospieva cca v 11 roku, kedy rozumie, že pohlavné orgány sú charakteristikou, ktorá odlišuje chlapca a dievča

Práca a hra v mladšom šk veku

- Počas školského veku je dieťa čoraz častejšie schopné dlhšie vykonávať úlohy, ktoré vyplývajú z požiadaviek okolia
- To neznamená, že sa prestáva hrať
- Je potrebné vytvoriť podmienky pre hru dieťaťa
- Forma je podobná ako v predškolskom veku, no hra je diferencovanejšia, bohatšia
- Presahuje sa snaha po úspechu
- Prednosť dostávajú hry a náročnými pravidlami
- Dieťa sa má naučiť, že je čas na prácu (domáce prípravy) a na hru, pričom hra môže byť rovnako dôležitá ako práca

Špecifické poruchy učenia

- MKCH 10 F80 – F89 Poruchy psychického vývinu (F80 – Špecifické vývinové poruchy reči a jazyka, F81 – Špecifické vývinové poruchy školských schopností).
- Vývinové poruchy učenia – termín označujúci heterogénnu skupinu ťažkostí, ktoré sa prejavujú pri osvojovaní a používaní reči, čítania, písania a matematiky. Vznikajú na podklade dysfunkcií CNS.

Dyslexia

- Dyslexia – porucha osvojovania schopnosti čítať – prejavujúca sa neschopnosťou naučiť sa čítať, aj keď sa dieťaťu dostáva bežného výukového vedenia, má primeranú (min. priemernú) inteligenciu primeranú socio-kultúrnu príležitosť. Dyslexia je neurologicky podmienená, často konštitučne ovplyvnená porucha. Úroveň čítania je výrazne nižšia, ako sa očakáva vzhľadom k iným schopnostiam a výkonom dieťaťa.

Dyslexia

- rýchlosť – dieťa lúšti písmená, hláskuje, neúmerne dlho slabikuje, alebo číta zbrklo, domýšľa slová, príp. nie je schopné vnímať obsah
- chybovosť – zámeny písmen tvarovo podobných (b-d-p, a-e, a-s, m-n-u , t-l, T-L ...), zámeny písmen zvukovo podobných (t-d, c-s-z, h-ch, v-f ...), aj úplne nepodobných; nie všetky zámeny písmen sú prejavom poruchy
- technika – dvojité čítanie
- porozumenie – je závislé na automatizácii predchádzajúcich zložiek - rýchlom dekodovaní písmen, ich syntéze a odhalení obsahu.

Dysgrafia

- Postihuje kvalitu písma – jeho grafickú stránku, vybavovanie tvarov písmen.
- Prejavy :
- dieťa si ťažko pamätá tvary písmen, ťažko ich napodobňuje
- písmo je príliš veľké, malé, ťažko čitateľné
- ťažkosti pri napodobňovaní tvarov písmen a pomalé vybavovanie tvarov pretrvávajú aj vo vyšších ročníkoch
- často škrtá, prepisuje písmená
- písomný prejav je neupravený
- neprimerane pomalé tempo písomného výkonu
- písanie vyžaduje neúmerne veľa energie, vytrvalosti, času.

Dysortografia

- Postihuje pravopis v 2 oblastiach : zvýšeným počtom dysortografických chýb a okrem nich ťažkosťami pri osvojovaní gramatického učiva a najmä pri aplikácii gramatických javov. Špecifické dysortografické chyby :
- rozlišovanie krátkych a dlhých samohlások
- rozlišovanie slabík dy-di, ty-ti, ny-ni
- rozlišovanie sykaviek
- vynechávanie, pridávanie, inverzie písmen, alebo slabík
- nerozoznávanie hranice jednotlivých slov v písme.

Dyskalkúlia

- Postihuje manipuláciu s číslami, číselné operácie, matematické predstavy, Geometriu; dieťa má ťažkosti pri osvojovaní matematických pojmov, chápaní a prevádzaní matematických operácií.
- Často si osvojuje počtové spoje len na základe pamäti a tá často zlyháva ($2 : 4 = 8$);
- neobvykle dlho zotrúva pri počítaní na prstoch; pri poruche matematickej logiky nechápe základné postupy;
- v prípade grafomotorickej poruchy nezvláda rysovanie.

Následky ŠPU

- ŠPU sa neprejavujú len pri osvojovaní čítania, písania a počítania, ale postihujú aj správanie, citový, intelektový a sociálny vývoj.
- Časté sú sekundárne poruchy správania - negatívne kompenzácie v správaní, hľadanie náhradných foriem sebauplatnenia, problémy v nadväzovaní sociálnych kontaktov, školská fóbia, psychosomatické poruchy.
- Porucha sa premieta aj do spôsobu života v rodine a stáva sa bremenom zaťažujúcim rodičov i dieťa.
- Čítanie a písanie nie sú cieľom, ale prostriedkom vzdelávania, ak si ich dieťa nemôže osvojiť, musí hľadať náhradné formy náhradné formy učenia, inak začína zaostávať vo vedomostiach i schopnostiach (výrazný pokles najmä verbálnej zložky IQ).

Porucha pozornosti sprevádzaná hyperaktivitou (Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD))

- Jedinci s poruchou ADHD majú problémy so sústredením, s tým, ako ostať pokojní, a ako kontrolovať svoje nálady. Veľmi rýchlo sa začnú nudiť pričom sú nepokojní a roztržití. Kvôli svojmu často rušivému správaniu v škole, doma alebo medzi priateľmi je pre ľudí postihnutých touto poruchou ťažké zapájať sa do rôznych aktivít. Dôsledkom týchto symptómov sa deťom a adolescentom v škole nedarí alebo dokonca neprosievajú, a to aj napriek priemernej alebo nadpriemernej inteligencii. Navyše, väčšina jedincov s poruchou ADHD nie je schopná spriatelieť sa alebo si udržať priateľov a cítiť sa osamelo a nepochopení.

ADD - Porucha pozornosti

- **Porucha pozornosti** sa prejavuje nedostatočnou kontrolou pozornosti, častejšou a závažnejšou oproti tomu, aká je za bežných okolností pozorovaná u rovesníkov.
- **Poruchy v jednotlivých zložkách pozornosti sa môžu prejavovať ako:**
- nedostatok pozornosti pre detail – najmä pri práci v škole
- nedbalé, neporiadne plnenie si svojich povinností, nedostatočné premyslenie činnosti
- nekompletné vykonávanie úloh – preskakuje z jednej nedokončenej úlohy na druhú
- denné snenie – zdá sa, akoby nepočúval, alebo nesledoval rozhovor či inštrukcie
- problémy s organizáciou seba a svojho prostredia
- nedostatočné plánovanie
- vyhýbanie sa úlohám, ktoré vyžadujú udržanie pozornosti alebo zapojenie do aktivity
- neschopnosť zotrvať pri riešení úlohy
- ťažkosti sledovať konverzáciu, časté odbiehanie od témy
- ľahká vyrušiteľnosť nepodstatnými podnetmi z prostredia okolo neho
- Na to, aby mohla byť stanovená diagnóza ADD, musí byť prítomných niekoľko z vyššie uvedených symptómov, nestačí jeden.

Literatúra

- Langmeiner, Krejčírová, D. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2013.
- Říčan, P. Cesta životem. Praha: Portál, 2004.
- Vágnerová, M. Vývojová psychologie, Praha, 2013
- Piaget, J., Inhelder, B. Psychologie dítěte. Praha, 1970.
- http://www.nucem.sk/documents//48/skoly/skolenie_pedagogov_a_pedagogickych_zamestnancov/142606_Vzdel%C3%A1vanie_%C5%BEiakov_s_v%C3%BDvinov%C3%BDmi_poruchami_u%C4%8Denia.pdf

Zápočet

- Prezentácia a informácie k skúške na www.havava.eu/prednasky
- 3 strany A4 – štýl esej, odpovedať na všetky otázky
- Odoslať 30.11.2018 na zacharova@fedu.uniba.sk